

„Rasismus je přítomný již v rozhodnutí, že sociální problémy bude řešit policie“

Rozhovor s Alexem Vitalem a Markem Neocleousem

Mimořádná doba si žádá mimořádné rozhovory. Zatímco ve Spojených státech amerických i v řadě jiných zemí probíhaly demonstrace pod hlavičkou Black Lives Matter, vyvolané zabitím George Floyd policistou, spojili jsme se s Alexem Vitalem a Markem Neocleousem, abychom probrali roli policie v soudobých společnostech. Vitale je profesorem sociologie na Brooklyn College v New Yorku a autorem knihy *The End of Policing* (2017), v níž jako jediný recept na zneužívání policejních pravomocí vidí nikoli další reformy a vzdělávání, nýbrž omezování policie ve prospěch alternativních řešení. Když podobný požadavek na „odfinancování“ policie (defund the police) vzešel z protestního hnutí, Vitale se stal jedním z novináři nejčastěji dotazovaných odborníků.

Neocleous, profesor kritiky politické ekonomie na Brunel University v Londýně, publikoval své pojednání o policii *The Fabrication of Social Order: A Critical Theory of Police Power* již v roce 2000. Začátkem příštího roku čeká knihu druhé vydání pod novým názvem a s novou rozsáhlou předmluvou. Hlavní myšlenka zůstává stejná. Funkcí policie podle Neocleouse, a Vitale jej v tom následuje, není ani tak vymáhání zákona, jako spíše ochrana nespravedlivého společenského uspořádání. Stát používá policii a jiné své instituce k tomu, aby zajistil přetrvávání systému založeného na vykořisťování jedné skupiny druhou. Konečným cílem proto není policii zlepšit, ale, jak nám autor pověděl v rozhovoru, vytvářet takový svět, kde policie nebude potřeba.

Vitale a Neocleous patří k předním radikálním kritikům policie. Tento rozhovor může posloužit jako názorná ukázka toho, v čem taková kritika spočívá. Společně jsme se sešli online 14. července 2020, přepis rozhovoru pak byl účastníkům poskytnut k doplnění a úpravám. V rozhovoru jsme se dotkli témat jako konceptualizace policie a její historické proměny, vztah policie a sociální práce, role policie ve vytváření společenského řádu a z toho plynoucí krize legitimacy, žádoucí změny v nastavení policie a možnosti akademických pracovníků v jejich prosazování nebo vztahu účastníků ke kriminologické disciplíně.

Václav Walach & Petr Kupka: Začneme anglickou terminologií. Co je „policing“ a jak se liší od „police“? Měli bychom to vyjasnit nejen s ohledem na teorii, ale také proto, že „policing“ nemá v českém prostředí ustálený překlad. Podle situace jej můžeme překládat buď jako „policejní práci“, nebo jako „kontrolu“.

Mark Neocleous: Policing není pouze věcí policie. Tohle nejspíš bude ten rozdíl mezi policejní prací ve smyslu práce vykonávané policejními sbory a obecnějším pojmem kontroly, který z mého pohledu odpovídá policingu v tom nejobecnějším smyslu. Ve své kritické teorii policejní moci se snažím konceptualizovat vztahy a přesahy mezi policií jakožto institucí a policingem jakožto procesem. Právě tento rozdíl mám na mysli, když mluvím o širším pojetí policejní moci. To nám umožňuje chápat policing spíše jako proces než jako instituci, aniž by se činnost policejních složek opomíjela – jde o zařazení této činnosti do širšího rámce policingu. Širší pojetí policejní moci tedy propojuje práci policistů s širším *společenským řádem*, který je vytvářen také celou řadou nepolicejních institucí, a stát v tom sehrává důležitou roli. Stát zapojuje policejní a jiné státní instituce stejně jako organizace občanské společnosti do fabrikování společenského řádu.¹ Toto je jádrem policejní moci, ať už je vykonávána policií, systémem sociálního zabezpečení, nebo sociálními pracovníky. Ti všichni jsou zapojeni do policejní moci, jež určitým způsobem uspořádává občanskou společnost.

Alex Vitale: Když jsem psal *The End of Policing*, snažil jsem se s tímto problémem vypořádat strategicky. Chtěl jsem ukázat, že nemusíme čekat na celkovou proměnu společnosti, abychom se přestali spoléhat na policii, toho neuvěřitelně násilného aktéra, jenž se podílí na přetrvávání sociálních nerovností ve Spojených státech, ať už jde o rasu² a třídu, nebo o gender a sexuální orientaci. Některé změny můžeme provést hned.

A tak jsou v knize místa, kde navrhuji, abychom v případě některých témat, jako jsou drogy, volili místo policie raději strategie snižování rizika. Z hlediska veřejného zdraví se jedná o sociálně-klinické intervence. Zároveň však tyto strategie posilují roli byrokracie, což má své problémy. Na druhé straně jsem se pokusil ukázat příklady, kdy opuštění policejního řešení ve prospěch sociálních programů nebylo o moc lepší. V kapitole o bezdomovectví zmiňuji práci Forresta Stuarta o síti služeb zacílených na bezdomovectví v Los Angeles, které se řídí neoliberálním étosem svépomoci a vyžadují postupné plnění mnoha úkolů k získání trochu lepšího pokoje na jednu noc nebo trochu lepší práce, aniž by to vedlo ke stabilnímu bydlení. V těchto službách je práce nástrojem řízení bezdomovecké populace, který je možná levnější a méně represivní než vězení, ale je to práce pro práci.

Takže s tímto jsem se potýkal, ale nemůžu říct, že bych byl s výsledkem úplně spokojen. Stále totiž zůstávají nezodpovězeny otázky, kdo jsou ti sociální pracovníci a ti školní poradci, kteří to všechno vyřeší, kdo je řídí a stanovuje jejich priority a

¹ Podle Cambridge Dictionary (n.d.) „fabrication“ znamená jak vymyšlení a šíření nepravdivých informací za účelem něčeho oklamání, tak výrobu určitého produktu, zejména průmyslového výrobku. Aby se tato důležitá nuance neztratila, překládáme toto slovo do češtiny jako „fabrikování“, jakkoli neobratně to působí.

² Rasa je zde používána nikoli ve smyslu biologické kategorie, nýbrž jako sociální konstrukce, která umožňuje hierarchizovat sociální vztahy mezi lidmi.

především: dosáhneme díky tomu opravdu nějakého lepšího, radikálnějšího uspořádání společnosti, anebo je to jen jiný způsob, jak udržet současné problémy pod pokličkou?

VW&PK: Marku, mohl byste na to zareagovat? Nám se zdá, že z vaší perspektivy na rozdíl mezi policisty a sociálními pracovníky zas tak moc nesejde vzhledem k tomu, že jsou všichni součástí policejního projektu. Je to tak?

MN: Netvrdím, že mezi nimi není žádný rozdíl. Policisté mají množství pravomocí, které samozřejmě sociální pracovníci nemají, i když se na ně mohou při prosazování svých rozhodnutí odvolávat. Především jsou policisté oprávněni používat násilí na základě vlastního uvážení (diskrece). Taková pravomoc nemůže být přiřknuta něčemu, co se formálně definuje jako sociální práce, protože by to podkopalo mýtus sociální práce coby sféry měkké moci. S ohledem na to je sociální práci nezbytné chápat jako způsob policingu. Není to totéž, co většinou dělají policisté v ulicích, ale je zde určitá afinita v tom smyslu, že jsou obě tyto profese zapojeny do společného projektu, který pro ně připravil stát s ohledem na soudobý kapitál.

Jedna z věcí, které vyvstaly z bojů momentálně probíhajících v USA, je požadavek na přesměrování peněz určených policii do sociální práce. Podle mě pracuje příliš mnoho lidí s příliš zjednodušenými předpoklady: „sociální práce je dobrá,“ zatímco „police je špatná,“ z čehož pak vyplývá požadavek na změnu veřejného financování. Z historického hlediska ale v podstatě všechno, co dnes považujeme za sociální práci nebo sociální pomoc, bylo dříve řazeno pod hlavičku policie. Kdysi byl pojem policie natolik široký, že zahrnoval vše, co se později stalo „sociální politikou“. Jak policie, tak politika pocházejí ze slova „polis“ či „politeia“ a za rané modernity existovaly různé možnosti jejich překladu. Oba termíny konotovaly představu regulace života společenství a podpory obecného blaha. Rané policejní státy se blížily tomu, co se dnes nazývá sociálními státy. To, že policejní stát – v tom smyslu, jak mu rozumí liberálové – neztotožňujeme se sociálním státem, vyplývá ze skutečnosti, že jsme přijali definice těchto pojmů etablované ve 20. století. Avšak předtím byl „sociální stát“, včetně činností, které se dnes nazývají „sociální práce“, chápán explicitně jako to, čím doopravdy je, tj. policingem.

Svým způsobem jsme zajatci hegemonického liberalismu pozdního 18. století, jenž usiloval o vytvoření užšího chápání policie skrze postoupení mnoha policejních pravomocí jiným institucím, respektive skrze jejich stále častější opisování „nepolicejním“ pojmoslovím. Například ze „zdravotní policie“ se stalo „veřejné zdraví“ a „zdravotnický systém“ a z „policingu chudoby“ je „sociální zabezpečení“. Protože mnohé z toho dnes zachycuje myšlenka „sociální politiky“, dospěl jsem k závěru, že bychom v rámci širšího pojetí policejní moci mohli pracovat s konceptem „sociální policie“. Dané pojetí je koneckonců prostředkem zachycení způsobů, jimiž instituce policie prostupuje ostatními státními orgány, funguje v řadě politicko-administrativních podob a určuje podstatnou část toho, co dělají organizace občanské společnosti.

Rozlišování mezi „špatnou policií“ a „dobrou sociální prací“ je problematické také proto, že postrádá jakýkoli dialektický vhled do jednoty sil existujících uvnitř

policejní moci. Policisté mohou pomoci postarší dámě přejít přes cestu a hned potom zastavit černocho a klečet mu na krku, dokud nezemře. Otázka, zda je policie pozitivní nebo negativní silou, nás k této mocenské dialektice nijak nepřibližuje. A naopak máme-li vzít zdroje používané policií a dát je na „dobré“ věci jako sociální práce, co si počneme s dosavadní kritikou policejního dohledu?

Kritičtí kriminologové věnovali hodně času rozkrývání policejního zpravodajství, sběru informací a sledování. Jen výjimečně si připouštíme, že informace sbírané a uchovávané sociálními pracovníky jsou často mnohem podrobnější a důvěrnější než ty policejní. Dám jen jeden příklad zpravodajské činnosti sociálních pracovníků. Rozhodnete-li se ve Spojeném království adoptovat dítě, musíte příslušnému odboru sociální práce poskytnout informace o bývalých milencích, včetně jejich jmen a kontaktních údajů, podrobné informace o vaší rodině a přátelích, a to nejen jména, ale i popis jejich povahy. Odbor tedy sbírá informace nejen o vás, ale také o lidech, které znáte. Tím získává síť kontaktů a informací o tom, co jsou tito lidé zač a co dělají. Není snad tohle to, co si běžně představujeme pod policingem?

AV: Jak velkým břemenem může být systém péče o děti, výtečně popsala v americkém kontextu Dorothy Roberts. Mimo jiné ukázala, jak tento systém ve snaze prosadit své představy o tom, jak by měla vypadat a fungovat správná rodina, zapříčinil rozpad nejedné afroamerické rodiny.

VW&PK: Jste známí kritici policie a mnoho času jste strávili ukazováním, že policie není tím, za co je považována. Konkrétně jste se oba vymezovali proti tomu, že policie „je zde proto, aby nás ochránila,“ jak to před více než třiceti lety rapoval KRS-One z kapely Boogie Down Productions ve skladbě „Who Protects Us from You?“. K čemu tedy policie je?

MN: Ve skutečnosti mě od *The Fabrication of Social Order* nezajímá ani tak ochrana, jako logika bezpečnosti. Bezpečnost je nejvyšším pojmem buržoazní společnosti, neboť v jejím jméně může stát udělat prakticky cokoli, včetně víceméně všeho, co dělá policie. V knize jsou dvě kapitoly věnovány chápání policejní moci coby zajišťovatele řádu nebezpečnosti, respektive tomu, že kapitalismus je ze své podstaty řádem nebezpečnosti a že fabrikování řádu vyžaduje závazek k něčemu, čemu se říká „bezpečnost“.³ Řád nebezpečnosti plodí politiku bezpečnosti. Samozřejmě nám nikdy neřeknou, že bezpečnosti nelze dosáhnout, protože pak by celý ten mýtus explodoval. Neřeknou, co by to vlastně znamenalo, kdyby společnost, organizace či člověk opravdu dosáhli bezpečnosti. My to však víme. Znamenalo by to smrt, protože pouze ta je opravdovou bezpečností – věčnou bezpečností hrobu. Ale kapitál a stát nikdy neřeknou: „Chceš bezpečnost, tak zemři,“ protože to v novinách nevypadá dobře. Raději tedy říkají: „Chceš bezpečnost, tak nám důvěřuj, věř v nás, přijmi naše pravidla, buď poslušný a moc se neptej.“ Bezpečnost znamená pacifikaci. Tuto logiku jsem pak

³ Anglické „insecurity“ můžeme překládat také jako „nejistotu“, což by bylo vzhledem k charakterizování kapitalismu srozumitelnější. Protože je však pro Neocleousovo dílo zásadní rozpoznání vztahu mezi touto socioekonomickou nejistotou a bezpečností, která ji má odčinit, raději jsme upřednostnili „nebezpečnost“.

rozebral v knize *Critique of Security*. Právě posun od „policie“ k obecnější „bezpečnosti“ mi umožnil něco tak mýtického, jako je bezpečnost, lépe pochopit.

Ale vy jste se ptal na ochranu. To je zajímavá otázka, protože staví na podobně problematických předpokladech jako bezpečnost. Když někdo navrhuje zrušení policie, je mu oponováno právě s poukazem na to, že nás policie chrání. Vyvstává tedy otázka: neměli bychom chápat policii na způsob výpalného? Zaprvé, policie pěstuje strach mezi lidmi, jimž říká, že je bude chránit. Dále tvrdí, že strach zmizí jen tehdy, pokud přijmete její moc. A pokud tuto moc neakceptujete, budete trpět, přičemž se naznačuje, že to zařídí ti samí lidé, kteří předtím tvrdili, že vás ochrání. Logika ochrany, k níž vaše otázka mířila, tak je možná přece jen zajímavá, i když ne nutně z důvodů, které by většinu lidí napadly. Každopádně je to dobré zadání pro vysokoškolské studenty kriminologie: kriticky zhodnoťte policii jako výpalné.

AV: Policie je tu k zachování řádu, což bude patrně totéž, co Mark míní bezpečností. Slyšíme, že policisté vymáhají právo, ale ve skutečnosti jen velmi málo z toho, co dělají, má s právem něco společného. Policisté chrání určitou vizi řádu. Tato vize zahrnuje ochranu před krádeží majetku a násilím, ale ta v konečném důsledku naráží na situace, kdy si policisté musejí vybrat mezi skutečnou ochranou lidí a ochranou společenského řádu. Policisté tudíž nemají problém s obětováním blaha některých lidí, pakliže se tak děje ve jménu ochrany širšího řádu, z něž všichni nemají stejný prospěch. Ať už to znamená kriminalizaci lidí bez domova, kteří mohou snižovat hodnotu nemovitostí v místech, kde se zdržují, nebo kriminalizaci mladých lidí, kteří se na některých místech sdružují ve větším počtu a tím „zastašují“ potenciální zákazníky. Policisté se toho rádi zhostí, neboť jsou poháněni právě touto vizí společenského řádu.

VW&PK: Protesty zažehnuté zabitím George Floyda byly samozřejmě rozebírány také v Česku a spousta lidí si s nimi očividně nevěděla rady. Možná to souvisí se skutečností, že v Česku patří policie mezi nejdůvěryhodnější instituce. Jak byste vysvětlili rozdíl mezi Českem a USA, kde jsou patrné silné antipolicejní nálady?

AV: Nemám dostatečný přehled o situaci v Česku, ale moje odpověď – a myslím, že Markova bude velmi podobná – je, že míra policejního násilí souvisí s mírou ekonomického vykořisťování, což vyžaduje, aby stát mobilizoval své složky k zajištění hladkého průběhu vykořisťování a potlačení jakéhokoli odporu, který by jej ohrozil. Česko nemá zkušenosti s otroctvím a domácím kolonialismem, těmi nejintenzivnějšími formami vykořisťování, které jsou stěžejní pro historii amerického policingu a nadále přispívají k výskytu policejního násilí a rasismu. To však neznamená, že by v Česku žádné ekonomické vykořisťování neprobíhalo a že by neexistovaly určité problémy v policingu například Romů, jak jsem se dozvěděl během svého týdenního pobytu na české Policejní akademii před dvanácti lety. Je tedy otázkou, zda se česká policie nedrží zkrátka z důvodu, že odpor vůči tomuto vykořisťování není tak velký, aby ji stát musel coby nástroj invazivní společenské kontroly mobilizovat. V časech Sovětského svazu policie patrně nebyla považována za tak pozitivní či neutrální sílu. Její politická role byla tehdy zřejmější. Ale kdoví možná rozpoznání politické role policie už čeká za dveřmi.

VW&PK: Mohl byste ještě více rozebrat historii americké policie?

AV: Evropské mocnosti vyvezly svůj kolonialismus a otrokářství za hranice Evropy, a tak se násilí, mučení a jiná represe neděly na jejich území, nýbrž v Indii, Africe či Karibiku. V USA tomu tak nebylo. Naše vykořisťování se častěji odehrávalo na domácí půdě a bylo mnohem viditelnější a extrémnější, proto byla také policie násilnější, invazivnější a dominantnější silou společenské kontroly. Vyhlazení původního obyvatelstva, udržování otrokářského systému a jeho výhodů v podobě zákonů Jima Crowa [nařizujících rasovou segregaci, pozn. autorů] a rasové ghettoizace našich měst, toto všechno se dělo na domácí půdě a policie v tom sehrála důležitou roli. Rané policejní sbory na americkém jihu byly svázány s otrokářskými hlídkami, které dohlížely na mobilitu zotročených lidí, zabraňovaly pokusům o útěk a potlačovaly povstání. Koloniální policie, jako byli Texas Rangers, vyháněla původní obyvatelstvo a porušovala ekonomická a politická práva Američanů původem z Mexika, aby tak usnadnila zabírání půdy bělochy a prosadila jejich nadvládu. Zapomínat nesmíme ani na boje pracujících a utváření stabilní a poddajné dělnické třídy ve městech na severu před sto lety. Tamní policejní sbory sloužily k potlačování stávek, rozvracení dělnického hnutí a kriminalizaci „výtržnického“ chování nových přistěhovaleckých skupin.

Dnes otrokářství ani kolonialismus nemáme a sotva máme nějakou industrializaci. Namísto toho máme neoliberální systém úsporných opatření (austerity), který odklání ekonomické zdroje do vrchních pater společenského žebříčku, zmenšuje objem výdajů na sociální zabezpečení a vytváří rozsáhlou ekonomickou nejistotu (precarity). V důsledku toho se potýkáme s masovým bezdomovectvím, neléčenými duševními nemocemi, zneužíváním návykových látek, rozmachem nelegálních trhů s drogami, sexuální prací a obchodováním s kradenými věcmi. A právě na tyto problémy se soustředí policie. Devadesát procent toho, co americká policie dělá, se týká těchto problémů.

VW&PK: Marku, souhlasíte s tím, co bylo řečeno?

MN: Alex má naprostou pravdu, když poukazuje na odlišnou historii vykořisťování. Máme-li porozumět policingu v různých národních kontextech, je to právě tato historie, na níž se musíme zaměřit především. Policing obecně a policejní sbory zvláště jsou utvářeny různými způsoby v závislosti na své historii a historii vykořisťujících tříd. Jednou ze zajímavých věcí, kterou Alex vyzdvihl, je představa o vzniku policingu z otrokářského systému – ze způsobu vykořisťování založeném na otrokářství – spíše než ze zahraničního kolonialismu nebo imperialismu. S tím pak souvisí snaha vysvětlovat rasismus v policii a především násilný policing, jemuž jsou neúměrně vystaveni Afroameričané, právě poukazem na otrokářskou zkušenost. Je však třeba si uvědomit, že policie by v Americe existovala i bez ní. Stále byste měli policii, protože byste stále měli vykořisťovatelský systém. Vazba mezi otrokářstvím a policingem v USA by neměla pouze zvýraznit jeho rasový rozměr, ale měla by upozornit na obecnější problém: policing otroků byl policingem vykořisťovatelského systému.

AV: Jen pro jistotu, ve své práci zmiňuji tři systémy, které v USA vytvořily policing, přičemž otroctví je pouze jedním z nich. Těmi zbývajícími jsou domácí koloniální

policing v oblastech jako Texas a dál na západ a policing městské dělnické třídy, jehož účelem bylo zformovat přistěhovalce do stabilní třídy námezdních pracovníků. Je pravda, že mnoho aktivistů končí debatu poukazem na historické kořeny policie v otrokářských hlídkách. Snažil jsem se tuto debatu rozšířit, aby bylo jasné, že důležité byly i další procesy a že ty jsou samozřejmě navzájem provázané.

MN: Jednoznačně. A jednu věc víme jistě, a sice že kapitalistické vykořisťování musí mít nějakou formu policingu. Policing je integrální součástí kapitalistického vykořisťování. Toto vykořisťování může mít různé podoby a samozřejmě je také má. Stačí se podívat, jak zásadně se za posledních čtyři sta nebo pět set let proměnil vztah kapitálu a práce v UK či jiných evropských zemích. A přesto se vykořisťování, ať už nabývalo jakékoli podoby, nikdy neobešlo bez policejní moci. Tohle je podle mě klíčové. Policing musíme chápat z hlediska jeho vazeb na způsob vykořisťování a tím pádem i forem odcizení, které společně produkují.

VW&PK: S tím úzce souvisí otázka legitimacy, jak to dokládají protesty v USA. Jak se potřeba zajištění legitimacy režimu projevuje v oblasti policingu?

AV: Státy mají zájem, aby vykořisťování probíhalo tak účinně a nenásilně, jak jen to je možné. Čím méně odporu, tím efektivnější vykořisťování je. Policing ostatně vzniká v době, kdy se stávající systém opírající se o armádu a milice ukazoval jako neefektivní a prodělával krizi legitimacy. Oproti povolávání armády je policing civilnější, více podléhající zákonům a méně násilný. Státy se vždy budou snažit najít legitimnější způsoby sociální kontroly, a proto také v některých případech přecházejí na přístupy založené na principech sociální práce, pokud tím ovšem zásadně nenaruší vykořisťování. Pro nás to znamená hledat mechanismy, které by řešily nedostatek bezpečí a újmu, kterou si lidé působí, aniž by zároveň legitimizovaly státem kontrolované vykořisťování.

MN: Nepochybně. Ludwig von Mises to ve svém hlavním pojednání o ekonomii říká napřímo: stát používá svou moc k tomu, aby dokopal lidi k podřízení se tržnímu hospodářství a předešel jednání, které by narušilo jeho nerušený chod či hrozilo jeho zničením. Jenomže takové dokopávání hrozí ztrátou legitimacy. Proto taky máme policii otevřenější a sociální policii v podobě orgánů systému sociálního zabezpečení.

VW&PK: Co by se tedy podle vás mělo dělat? Můžeme se nějak poučit z hnutí Black Lives Matter?

MN: Podle mě bychom si měli dát pozor, abychom současné dění v Americe nepřecenili. Mimo USA žádné boje za změnu policingu a policejní moci v takové míře neprobíhají, přestože se Black Lives Matter rozšířilo do řady jiných zemí. Například v UK proběhly různé demonstrace, sportovci si na záda psali BLM, klekali si atd., ale otázka policie se z toho jaksi vytratila. Rozhodně není tolik přítomná ve veřejné debatě jako v USA. Myslím, že v jiných zemích to bude podobné. Hnutí se sice rozšířilo, ale otázka, co uděláme s policií a policejní mocí, není na pořadu dne.

Tím se opět dostáváme k problému legitimacy. V UK zaujala vládnoucí garnitura předvídatelnou pozici: „Jistě že na černých životech záleží, ale nebudeme to přehánět. Zřídíme další komisi k institucionálnímu rasismu.“ Komise se nepochybně dotkne řady problémů nejen v policingu, ale také v jiných oblastech. Můžete se vsadit, že to za ty dva tři roky, co to potrvá, skončí úplně stejně jako předchozích pět komisí o institucionalizovaném rasismu v posledních sedmnácti letech, včetně těch specificky zaměřených na policing, jako byla Scarmanova komise po Brixtonských nepokojích na začátku 80. let nebo Macphersonova komise k vraždě Stepheny Lawrence v 90. letech. Nechci být tak pesimistický, ale komise opět přijde jen na to, co už dávno víme, co už stát sám v minulosti prokázal: institucionalizovaný rasismus je skutečný problém a měli bychom to změnit. Stěží to ale bude znamenat zbavení policie zdrojů nebo její zrušení. Tento nápad přenechali nám několika málo lehce šíleným lidem. Čili to, co se děje v USA, je nepochybně významné, ale není to ten globální fenomén, jaký bychom patrně chtěli.

AV: V zásadě se pokládám za levicového realistu v duchu Jocka Younga, Davida Garlanda a jim podobných. Věřím, že nemůžeme čekat na nějakou hlubokou proměnu společnosti, abychom něco udělali s problémem bezpečí a újmy. Částečně proto, že nedostatek bezpečí a újma ženou lidi do náruče pravice, která jim ovšem nenabízí nic jiného než ještě více policingu a více sociální kontroly. Jak tedy budeme řešit tyto velmi reálné naléhavé problémy, zatímco se budeme pokoušet o dlouhodobější, strukturálnější změny?

Spíše než o posilování moci státního aparátu a odpovídajícího pojetí sociální práce bychom se podle mého názoru měli pokusit rozvíjet strategie, které by byly realizovány v rámci určitého společenství a také by se mu zodpovídaly. Na mysli mám komunitní programy prevence domácího násilí nebo komunitní programy proti násilí mládeže. Vtip je v tom, že zatímco společenství chce, aby v těchto programech byli zaměstnáni místní lidé a aby mohlo mít vliv na jejich fungování, od státu se očekává, že je bude financovat. Jakkoli nedokonalé takové řešení je, pomáhá nám překonat logiku kriminalizace, násilí a donucení ve prospěch logiky organizování se zdola, komunitních strategií a nápravy újmy, což zároveň napomůže k zapojování těchto lidí do širších politických uskupení, které by mohly prosadit systémové změny. Sám se takového organizování účastním na každodenní bázi, přičemž podobné strategické otázky si nepřestávám klást.

VW&PK: Zároveň existují případy, které naznačují, že policing není jenom o pracujících a etnických minoritách. Příkladem budiž odsouzení finančníka Bernie Madoffa. Znamená to, že se nám do nějaké míry podařilo nerovnost zabudovanou do policie překonat, nebo jak to máme chápat?

AV: Občas je policejní moc použita proti bohatým či pachatelům finanční kriminality, ale když se na to podíváme pozorně, jedná se o případy, které nijak nezpochybnují to, co jsme řekli. Nejdou po vedení dohlížejícím na drancování hospodářství, ale po lidech, kteří s ním soutěží způsobem porušujícím pravidla hry. Madoff byl odstíhán proto, že neférově konkuroval Wall Street. Sliboval závratné výnosy, což nemohl splnit, protože šlo o Ponzioho schéma, a tak čelil následkům. Goldman Sachs zničili

hospodářství, připravili milion lidí o střechu nad hlavou, místní vlády dovedli k bankrotu, ale žádný postih nepřišel, neboť hráli podle pravidel přijatých lidmi, kteří z tohoto systému těžili.

MN: Musíme se vážně zabývat otázkou korporace jakožto typu právnické osoby. Korporace chrání kapitál. Kapitál může skrze ni fungovat, aniž by jej bylo možné efektivně postihovat. Zločiny páchané korporacemi se špatně vyšetřují a jen výjimečně stíhají. A i když jsou odstíhány, výsledek zdaleka neodpovídá trestům udělovaným soukromým osobám. Stát vytvořil živoucí entitu zvanou korporace, kterou lze stěží dostat před soud a potrestat ji. Korporátní zločiny tudíž často zůstávají nepotrestány. Občas jsou k zodpovědnosti přivedeni jednotlivci z vrcholového managementu, ale v případě korporací jako takových se tak děje málokdy, což je umožněno nastavením právního systému. Jde tedy o jeden ze způsobů, jimiž stát organizuje kapitál, aby mohl být nepřerušeně akumulován.

Alex mluvil o možném pokroku v rámci každodenních bojů a směrech vývoje v našem organizování. Myslím, že by byl pozoruhodný úspěch, kdyby se nám podařilo zjednodušit stíhání korporací jako takových, včetně možnosti korporaci zlikvidovat, pokud by byla uznána vinnou. Tím mám na mysli likvidaci podílů ve společnosti, akcionáři by přišli o veškeré své investice. Zrušit nejen policii, ale i korporaci, to by byl opravdu úspěch.

AV: Součástí problému je, že i když takové zákony máme, jejich vymožení je velmi obtížné. Pokud je korporace odsouzena za spáchání trestného činu, může být rozpuštěna, ale to je velmi krajní prostředek, a tak je také používán jen výjimečně. Nejde tedy jen o vytvoření příslušných zákonů, jde o vytvoření vůle k jejich vymáhání, což vyžaduje změnu ve státní moci.

VW&PK: Existují studie, které mají dokazovat absenci rasové diskriminace na straně americké policie. Rozdíly zaznamenané v policejních statistikách jsou prý jen výsledkem různých životních stylů: například černoši jsou oproti příslušníkům jiných rasových skupin častěji policisty zastavováni jednoduše proto, že tráví více času mimo své domovy. Co si o tom myslíte?

AV: Většinou je to úsměvné. Ale vážně, někteří lidé usilovně pracují na tom, aby ukázali, že rasismus v americké policii neexistuje, že je to jen výmysl lidí, kteří chtějí mít výhody na rasovém základě. Silně konzervativní lidé jako Heather Mac Donald aj. Ve skutečnosti je to tak, že zaprvé máme rozsáhlou diskriminaci v bydlení, zaměstnání, poskytování sociálních služeb, přístupu k zdravotní péči a vzdělání, přičemž toto všechno reprodukuje a zhoršuje předešlé zkušenosti s rasovou nerovností. Zadruhé máme masivní kriminalizaci a intenzivní a invazivní policing. Jednotliví policisté či jejich nadřízení nemusejí být rasisté. Rasismus je přítomný již v rozhodnutí, že sociální problémy bude řešit policie. Mluvíme tady o problémech vzniklých v důsledku dlouhého dědictví rasové diskriminace a vykořisťování, které jsou policingem a vězněním jenom zhoršovány. A toto je politický problém, problém ani ne tak policejního, jako politického rozhodování, jaké strategie zvolíme při řešení sociálních problémů.

Policie se pokouší nastolit pořádek, bojuje proti pouliční a majetkové kriminalitě. K dispozici však má jen takové nástroje, které vedou k tomu, že místní společenství přichází o deset až dvacet procent svých členů. A to je velká ztráta, protože ti lidé jsou zároveň manžely, bratry, otci, sestrami atd. Policisté, včetně příslušníků etnických menšin, si mohou myslet, že jednájí v nejlepší zájmu společenství, že pomáhají tím, že posílají ničemy pryč. Jenomže výsledkem není nic než věznění v masovém měřítku a posilování nejistoty dotčených rodin. V Americe zavíráme doslova miliony lidí za drogové zločiny, a přitom si každý může sehnat, jakoukoli drogu chce. Zkrátka to nefunguje. Policisté to mohou myslet dobře a chtít jen to nejlepší, ale jejich práce je v konečném důsledku neefektivní.

MN: Mohu potvrdit, že vše, co Alex řekl o USA, platí také pro UK. Dodal bych ale dvě věci. První se týká diskreční pravomoci policistů. Na této instituci je pozoruhodné, že čím níže v policejní hierarchii jdete, tím větší rozsah tato pravomoc má, což odpovídá velmi nejasným – nejasným, to jsem ještě laskavý – důvodům, na jejichž základě vás mohou policisté zastavit, vyslyšet a prohledat. A tak můžete být zastaveni za to, že jste se pohybovali moc rychle, moc pomalu nebo se nehýbali vůbec. Jestliže dáte policistům na ulici takto abstraktní představu důvodů k zastavení a vyslychání lidí společně s rozsáhlou diskreční pravomocí, je téměř jisté, že ji budou používat tak, jak to dělají. Uvedu příklad z UK, ačkoli jich je daleko více v USA. Černí řidiči jsou pravidelně zastavováni kvůli tomu, že jeli příliš rychle, příliš pomalu či na špatné straně silnice. V tomto týdnu to byl případ i olympijské reprezentantky Biancy Williams. Je poměrně jasné, že ji zastavili a prohledali kvůli tomu, že jako černoška řídila mercedes.

Když dáte policistům diskreční pravomoc a velmi neurčité důvody k zastavování lidí, máte zaručeno, že se dostanou do konfrontace, která čas od času vyústí v zabití. George Floyd? Policie jej zastavila pro podezření z používání padělaných bankovek. Eric Garner? Zastaven a vyslychán kvůli prodeji cigaret bez povolení. Ale co tohle všechno také odhaluje, je suverénní násilí, zpřítomněné v samotném těle policisty. Policisté mají moc nás zabít na ulici. Policejní moc je mocí používat násilí, a pokud dáte policistům téměř neomezenou diskreci, můžete si být jisti, že počet mrtvých poroste.

VW&PK: Kriminologové i jiní sociální vědci toto všechno kritizovali, ale jen málo se skutečně změnilo. Co nám to říká o moci vědeckých pracovníků ve společnosti?

AV: Todd Cleaver, předseda Americké společnosti pro kriminologii, což je naše hlavní kriminologická organizace, v roce 2000 řekl: „Třicet let píší kriminologové články o tom, proč není masové věznění dobrý nápad, a každoročně se v tomto období míra uvěznění zvýšila.“ A pokračoval: „Nepotřebujeme žádné další studie, potřebujeme politickou moc. Zcela upřímně vám říkám, že pokud skutečně chcete snížit míru uvěznění, měli byste zvážit, zda toho můžete dosáhnout jako kriminologové. Spíše buďte aktivisty a pracujte s lidmi v oblastech práce a bydlení, protože tohle není otázka analýzy, nýbrž moci.“

Já sám jsem z těchto kruhů vzešel. Než jsem se stal akademikem, působil jsem jako komunitní organizátor, a dodnes z toho vycházím. Věznění a policing jsou otázky

moci. Proto jsem také napsal přístupnější knihu a strávil mnoho času v sepětí s lidmi a mainstreamovými médii a podobně. Mým cílem je vytvořit politickou moc na základě hlubší analýzy těchto problémů.

MN: Podle mě tu ještě je nějaká teoretická, konceptuální práce, kterou musíme udělat – práce, jež by zodpověděla otázky jako: proč je kapitalismus tolik spjatý s tímto konkrétní způsobem řízení lidských bytostí. Nemyslím si, že bychom znali odpověď, i když nějaké pokusy tady byly. Karl Marx ve 40. letech 19. století píše o něčem, čemu říká systém cel. V té době byl samozřejmě tento systém již ustáleným způsobem trestání a nápravy. Marx se zabýval jeho původem v teologických mukách a církevních stavbách. Za rané modernity označovala „cela“ malý pokoj v klášteře. Slovo pochází z latinského slova „cella“, které znamenalo „komůrka“, „sklad“ nebo „chýše“, ale také odkazuje ke slovesu „celare“, které znamenalo „skrývat“ nebo „utajit“. Postupně se z něj stal výraz pro separaci, klasifikaci a řízení vězňů či duševně nemocných v malých oddělených prostorech.

Klášterní cela byla místem, kde měli lidé dosahovat duševního pokroku praktikováním askeze, ale také místem svátosti, a tedy i sociální. Stejně tak to bylo místo performativního rituálu. V ohraničeném prostoru klášterní cely probíhal souboj duše s tělem, a tedy i s ďáblem. Tohle všechno zůstává přítomno v zákonném trestání, myšlenke právní moci a zejména v legálním izolování lidských duší v celách od světa mimo věznici, od světa mimo celu a od jiných duší uvnitř věznice.

Pokud si vzpomínáte, a to jsem doufal, že se v tomto rozhovoru bez něj obejdeme, Michel Foucault popsal svou knihu *Dohlížet a trestat* jako historii moderní duše. Právě s tímto se musíme poprat, s tím, jak se kapitalistický stát velmi dlouho snažil napravit lidské duše skrze jejich řízení a věznění. A když se nad tím zamyslíte, Tocqueville se vydal do USA, aby přesně tohle studoval – celu, vězení –, a nakonec z toho byla analýza Ameriky jako entity, politického řádu, demokracie, mýtu. Všechno začíná ve vězeňské cele. Čili jedním z důvodů, proč se navzdory vši sociálně-vědní analýze věznění a jeho nefunkčnosti nic nezměnilo, je právě to, že se většina těchto analýz nevyrovnává s tím, o co usiluje kapitalistický stát, když zavírá tolik lidí.

VW&PK: Jak podle vás bude vypadat policie v USA a UK za dvacet let? Zůstane stejná, nebo dojde k nějakým změnám?

AV: Jedna z mých velkých obav souvisí s vzestupem pravicového populismu, který můžeme pozorovat v Maďarsku, Polsku a v jiných zemích střední Evropy. Bojím se, aby to nevedlo k vytvoření nového modelu, v němž probíhající spory o legitimitu režimu vyústí v řešení, které bude znamenat ještě více policejního násilí a represe nejen proti politickým nepřátelům, ale také proti imigrantům a jiným zranitelným skupinám. Čili v těchto zemích bych očekával posilování represivního policingu, ale kdoví. Stejně tak se můžeme dát směrem stále intenzivnější a invazivnější sociální práce, podporované elektronickým monitorováním a prediktivními policejními algoritmy. Ač bude tento přístup méně násilný a fyzický, zároveň bude mnohem invazivnější. Marku, to by byl váš foucaultovský obrat (smích). Méně otevřeného násilí a represe, ale větší rozsah a intenzita.

MN: Změna policingu se bude muset dotknout otázky policejní imunity, kterou se momentálně zabývám ve svém projektu široce nazvaném *Politics of Immunity*. Zčásti jde o imunitu, kterou stát poskytuje svým zaměstnancům – vojákům i policistům – v případech, že někoho zabijí. Je známo, že antipolicejní nálady nejvíce sílí, když se policisté dopouštějí násilí na ulici, respektive když využívají svou diskreční pravomoc k zabíjení, jakkoli má být zákonem „omezená“. Na problém imunity narazí každý, kdo požaduje spravedlnost pro své blízké, kteří zahynuli rukou policisty. Některé současné boje se moci policejní imunity již dotýkají, a pokud by do ní zasáhly výrazněji, byl by to obrovský úspěch. Bylo by to opravdu ohromné vzhledem k tomu, odkud se tato logika bere, tj. z myšlenky, že stát může zajistit imunitu svým představitelům, počínaje imunitou diplomatů, pokud jednají ve jménu státu. Zpochybnění této imunity by znamenalo narušení celé logiky suverénního násilí. Nicméně jestli nás zatím něco rok 2020 naučil, pak to, že bychom nic předpovídat neměli (smích).

VW&PK: Skončíme podobně, jako jsme začali. Česká kriminologie je kriminologický časopis, a proto se nemůžeme nezeptat na váš vztah k této disciplíně. Mark se v *The Fabrication of Social Order* vůči kriminologii, včetně její kritické větve, vymezil. Někteří, jako například Alex, by však jeho dílo mohli pod kritickou kriminologií řadit. Jak to tedy je?

MN: Překvapuje mě, že říkáte, že někdo vnímá mou práci jako kritickou kriminologii. Já sám sebe za kriminologa nepovažuji, a to ani za kritického kriminologa. Ve skutečnosti podle mě kritická kriminologie zase tak kritická není. Stále má sklon replikovat a obnovovat hlavní zájmy kriminologie a v rámci toho pracuje s příliš úzkým pojetím policie. Jak už jsem říkal, musíme pracovat s širším pojetím, které umožňuje analyzovat činnost policie spolu s fungováním jiných institucí, které se zapojují do policingu. Kriminologie se toho zhostit nemůže, protože je definována na základě studia kriminality. Široké pojetí policie a kritická teorie policejní moci jsou ze své podstaty definovány politicky. I když se kritičtí kriminologové zajímají o to, jak je zločin fabrikován nebo produkován jakožto zločin, stále se pohybují na území kriminality, což obecně omezuje jejich náhled na policing.

AV: Markova práce je čtena kritickými kriminology, a tak začal být s tímto diskurzem spojován, přestože není jeho součástí. S tím, co Mark popsal, se sám potýkám. Souhlasím, že v jistém smyslu posloužila velká část kritické kriminologie k potvrzování kriminologie jakožto disciplíny a že je to problematické. Pro mě bylo určitě důležité, že jsem na katedře sociologie. Myslím, že to je hlavní důvod, proč jsem mohl napsat knihu jako *The End of Policing*. Na katedrách trestní justice nebo kriminologie by to nejspíš nešlo vzhledem k tomu, jak moc tam jsou provázání se státními institucemi a že o nich přemýšlejí způsobem, který je těmto institucím vlastní. Na univerzitě jsem studoval urbanismus. S výjimkou jednoho kurzu právní teorie jsem neabsolvoval nic, co by se týkalo trestní justice. Policing jsem proto vždy chápal jako jedno z možných vládních řešení a jako velmi problematické řešení (smích). Vždycky jsem k němu přistupoval kriticky. Potřebujeme více historiků, antropologů

a sociologů, abychom chápání těchto institucí proměnili. Zevnitř kriminologie, s výjimkou úzkého okruhu abolicionistů, žádné opravdu kritické chápání nevzejde.

MN: A můžeme jít ještě dál. Kdysi byla kriminologie součástí něčeho, čemu se říkalo policejní věda. Ta se zabývala otázkami jako, jak se má vládnout, jak se má nastavit stát, jak má být organizován kapitál, jak donutit dělníky, aby pracovali atd. V 19. století se kriminologie stala poměrně úzce specializovanou disciplínou, ale v jistém smyslu je stále tím, čím byla policejní věda. A ani kritická kriminologie tomuto dědictví nemůže uniknout. Je součástí ideologie kapitálu a státu, kdy stát napomáhá organizování kapitálu a zajišťuje jeho ochranu. To, že je dnes kriminologie etablovanou akademickou disciplínou, je jedním ze způsobů, jímž je podepírán celý diskurz policejní moci. A to, že disponuje kritickým křídlem, ji dodává na váženosti. Moc se tím neliší od policejních vědců na evropských a amerických univerzitách, kteří v 18. století radili Vladařům – samozřejmě kriticky – ohledně toho, jak mají naložit se zločineckými třídami. George Jackson, jeden z Černých panterů, prohlásil v jednom ze svých dopisů z vězení, že nejlepší věcí, kterou s kriminologickými knihami můžeme udělat, je jich co nejvíc spálit.

Rozhovor vedli Václav Walach a Petr Kupka, kteří působí mimo jiné na katedře antropologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni. Rozhovor byl redakčně upraven a zkrácen. Anglická verze rozhovoru byla publikována v magazínu Critical Legal Thinking.

Literatura

Cambridge Dictionary. (n.d.). Fabrication. Meaning of Fabrication in English. Cambridge Dictionary (online, citováno dne 5. září 2020), dostupné na adrese: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fabrication>.

Foucault, M. (2000). *Dohlížet a trestat: Kniha o zrodu vězení*. Praha: Dauphin.

Neocleous, M. (2021). *A Critical Theory of Police Power: The Fabrication of the Social Order*. London: Verso.

Neocleous, M. (2008). *Critique of Security*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Roberts, D. (2002). *Shattered Bonds. The Color of Child Welfare*. New York: Basic Books.

Stuart, F. (2016). *Down and Out and Under Arrest: Policing and Everyday Life in Skid Row*. Chicago: University of Chicago Press.

Vitale, A. S. (2017). *The End of Policing*. London and New York: Verso.